

UDK 372.881.1

EFFECTIVENESS OF TEACHING ENGLISH LITERATURE TO UNDERGRADUATE STUDENTS THROUGH AN ETHICAL AND PHILOSOPHICAL APPROACH

Mirsadullayev Miravaz Mirmslim o'g'li

Impuls tibbiyot instituti, o'qituvchi

NamDU tayanch doktoranti

dodamaestro@gmail.com +998994824969

ORCID ID 0000-0002-0709-9918

Abstract. *The teaching of English literature serves as a conduit for intellectual growth and moral development, with the moral-philosophical approach emphasizing the ethical and philosophical dimensions of literary texts. This paper explores the application of this approach in undergraduate classrooms, highlighting its theoretical underpinnings, pedagogical advantages, and practical implementation strategies. Grounded in classical philosophy and modern educational theories, the moral-philosophical approach fosters ethical awareness, critical thinking, cultural understanding, and personal growth. Practical classroom techniques such as structured discussions, creative assignments, and interdisciplinary connections illustrate its adaptability and effectiveness. Empirical evidence underscores its success in enhancing student engagement and ethical reasoning, though challenges such as interpretative subjectivity and cultural sensitivity remain. By preparing students to navigate complex moral dilemmas, this methodology enriches their educational journey and equips them for thoughtful engagement with the contemporary world. Future research should focus on refining this approach to accommodate diverse classroom settings and evolving pedagogical needs.*

Keywords: *English literature, moral-philosophical approach, educational theories, interdisciplinary communication, cultural sensitivity, empirical evidence, pedagogical need*

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРЕПОДАВАНИЯ АНГЛИЙСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ СТУДЕНТОВ БАКЛАВИРОВКИ ЧЕРЕЗ ЭТИКО-ФИЛОСОФСКИЙ ПОДХОД

Аннотация. *Преподавание английской литературы служит проводником для интеллектуального роста и нравственного развития, при этом морально-философский подход подчеркивает этические и философские аспекты литературных текстов. В этой статье рассматривается применение этого подхода в классах бакалавриата, подчеркиваются его теоретические основы, педагогические преимущества и практические стратегии реализации. Основанный на классической философии и современных*

образовательных теориях, морально-философский подход способствует этической осведомленности, критическому мышлению, культурному пониманию и личностному росту. Практические методы работы в классе, такие как структурированные обсуждения, творческие задания и междисциплинарные связи, иллюстрируют его адаптивность и эффективность. Эмпирические данные подчеркивают его успех в повышении вовлеченности студентов и этических рассуждений, хотя остаются такие проблемы, как субъективность интерпретации и культурная чувствительность. Подготавливая студентов к решению сложных моральных дилемм, эта методология обогащает их образовательный путь и вооружает их для вдумчивого взаимодействия с современным миром. Будущие исследования должны быть **сосредоточены** на уточнении этого подхода для учёта различных условий в классе и меняющихся педагогических потребностей.

Ключевые слова: английская литература, морально-философский подход, образовательные теории, междисциплинарная коммуникация, культурная чувствительность, эмпирические данные, педагогическая потребность.

INGLIZ ADABIYOTINI BAKALAVR YO'NALISHI TALABALARIGA AXLOQ-FALSAFIY YONDASHUV ORQALI O'QITISH SAMARADORLIGI.

Annotatsiya. Ingliz adabiyotini o'qitish intellektual o'sish va axloqiy rivojlanish uchun vosita bo'lib xizmat qiladi, axloqiy-falsafiy yondashuv badiiy matnlarning axloqiy va falsafiy jihatlarini ta'kidlaydi. Ushbu maqola ushbu yondashuvni bakalavriat sinflarida qo'llashni o'rganadi, uning nazariy asoslarini, pedagogik afzalliklarini va amaliy amalga oshirish strategiyalarini yoritadi. Klassik falsafa va zamonaviy ta'lim nazariyalariga asoslangan axloqiy-falsafiy yondashuv axloqiy ongni, tanqidiy fikrlashni, madaniy tushunishni va shaxsiy o'sishni rivojlantiradi. Strukturaviy muhokamalar, ijodiy topshiriqlar va fanlararo aloqalar kabi amaliy sinf texnikasi uning moslashuvchanligi va samaradorligini ko'rsatadi. Empirik dalillar uning talabalarining faolligi va axloqiy mulohazalarini kuchaytirishdagi muvaffaqiyatini ta'kidlaydi, ammo sharhlovchi sub'ektivlik va madaniy sezgirlik kabi muammolar saqlanib qolmoqda. Talabalarni murakkab axloqiy dilemmalarni boshqarishga tayyorlash orqali ushbu metodologiya ularning ta'lim yo'llarini boyitadi va ularni zamonaviy dunyo bilan puxta o'ylash uchun jihozlaydi. Kelajakdagi tadqiqotlar turli xil sinf sharoitlari va rivojlanayotgan pedagogik ehtiyojlarni qondirish uchun ushbu yondashuvni takomillashtirishga qaratilishi kerak.

Kalit so'zlar: Ingliz adabiyoti, axloqiy-falsafiy yondashuv, ta'lim nazariyalari, fanlararo aloqa, madaniy sezgirlik, empirik dalillar, pedagogik ehtiyoj

KIRISH

Ingliz adabiyotini o’rgatish ko’pincha intellektual o’sishni va axloqiy rivojlanishni rag’batlantirish uchun platforma bo’lib xizmat qiladi. Axloqiy-falsafiy yondashuvni qo’llash orqali o’qituvchilar adabiy matnlarga kiritilgan axloqiy va falsafiy saboqlarni ta’kidlab, o’quvchilarga murakkab axloqiy dilemmalar va ularning inson xatti-harakatlariga ta’sirini o’rganishga yordam beradi. Ushbu maqolada ushbu yondashuvning maxsus bakalavriat talabalari uchun qo’llanilishi ko’rib chiqiladi, uning pedagogik afzalliklari, samaradorligi va amalga oshirishning amaliy misollari ko’rsatilgan. Nazariy asoslarga va empirik dalillarga asoslangan ushbu tahlil adabiyot o’quvchilarda tanqidiy fikrlash, axloqiy fikrlash va shaxsiy o’sishni rivojlantirish uchun qanday kuchli vosita bo’lib xizmat qilishini ko’rsatadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Aflotun va Arastu ta’limotlaridan kelib chiqqan axloqiy-falsafiy yondashuv adabiyotning didaktik maqsadi — kitobxonlarni axloqiy ma’rifat va o’z-o’zini bilishga yo’naltirish, deb hisoblaydi. Ushbu metodologiyaning markazida adabiy matnlar nafaqat inson tajribasini aks ettiradi, balki axloqiy tamoyillar va falsafiy haqiqatlarni o’rganish uchun asos yaratadi.[2] Masalan, Sofoklning “Antigona”si yoki Shekspirning “Gamleti” kabi klassik asarlar o’quvchilarni burch, adolat va inson tanlovining oqibatlarini tanqidiy baholashga majbur qiladigan dilemmalarga duchor qiladi.

Zamonaviy o’qituvchilar ushbu yondashuvni talabalarni faol munozaralarga jalb qilishda axloqiy masalalarni birinchi o’ringa qo’yadigan dars rejalarini ishlab chiqish orqali birlashtiradilar. Ular ko’pincha Kolbergning axloqiy rivojlanish bosqichlariga asoslanadi, ular o’z-o’zini o’ylashdan printsiptial axloqiy mulohazaga o’tishni ta’kidlaydi.[3] Falsafa va adabiyotning bu sinergiyasi talabalarga turli nuqtai nazarlarni tushunish, axloqiy noaniqliklarni baholash va bu saboqlarni zamonaviy masalalarda qo’llash imkonini beradi.

Tahlillar va natijalar

Adabiyot ko’pincha jamiyat muammolari va axloqiy murakkabliklarni aks ettiradi, bu esa uni axloqni o’rgatish uchun jozibali vositaga aylantiradi. Misol uchun, Chinua Achebening “Things Fall Apart” asari mustamlakachilikdan kelib chiqadigan madaniy to’qnashuvlar va axloqiy dilemmalarni ko’rsatib, talabalarga

madaniy yuklash va shaxsiy javobgarlik oqibatlari haqida tushuncha beradi. Okonkvo kabi qahramonlar haqidagi munozaralar talabalarga g’urur, an’ana va chidamlilik mavzularini o’rganish va o’z qadriyatlarini aks ettirish imkonini beradi.

Matnlarda axloqiy va falsafiy savollar bilan shug’ullanish o’quvchilarni g’oyalarni yuzaki talqinlardan tashqari tahlil qilish va baholashga undaydi. Masalan, Meri Shellining Frankenshteyn asarida talabalar ilmiy izlanishlar, insoniyat tabiati va shuhratparastlik chegaralari bilan bog’liq axloqiy mulohazalar bilan kurashadilar.[7] Bu ularni mavhum axloqiy tamoyillarni haqiqiy dunyo dilemmalari bilan bog’lashga undaydi, nozik fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Axloqiy-falsafiy yondashuv talabalarning tarixiy va madaniy kontekstlarni tushunishlarini ham chuqurlashtiradi. Misol uchun, Toni Morrisonning “Sevikli” asarini muhokama qilish talabalarga qullikning axloqiy oqibatlarini va uning doimiy psixologik ta’sirini o’rganishga yordam beradi.[5] Bunday o’qishlar hamdardlikni rag’batlantiradi va talabalarning jahon tarixi va kurashlari haqidagi tushunchalarini kengaytiradi.

Axloqiy-falsafiy yondashuv talabalarga o’zaro bog’liq muammolarga duch kelish orqali ularga o’z e’tiqodlari va xatti-harakatlari haqida fikr yuritishga yordam beradi. Masalan, Xarper Lining “Masxara qushini o’ldirish” asarida halollik va jasorat mavzularini o’rganish talabalarni jamiyatdagi adolatsizlikka o’z munosabatini baholashga ilhomlantiradi.

O’qituvchilar matn tomonidan ko’tarilgan axloqiy savollarga qaratilgan guruh muhokamalariga yordam berishlari mumkin. Misol uchun, Jorj Oruellning 1984 yilgi asarini o’qiyotganda, talabalar jamoaviy xavfsizlik uchun shaxsiy erkinliklarni qurbon qilish axloqi, Oruellning ogohlantirishlarini dolzarb siyosiy muammolar bilan bog’lashlari mumkin.[6]

Talabalardan qahramonlarning axloqiy qarorlarini, masalan, Shekspirning “Yuliy Sezar” asaridagi *Brut va Sezarning* qarorlarini solishtirishni so’raydigan topshiriqlar o’quvchilarga sodiqlik, xiyonat va fuqarolik mas’uliyatini izohlash imkonini beradi.

Talabalarni hikoyaning oxirini qayta yozishga yoki qahramonning nuqtai nazaridan jurnal yozuvlarini yaratishga undash ularga matndagi axloqiy dilemmalar bilan chuqur shug’ullanishga yordam beradi. Misol uchun, talabalardan

Frankenshteyndagi mavjudotning istiqbolini tasavvur qilishni so‘rash empatiya va axloqiy tushunchani rivojlantiradi.

Adabiyot kurslariga falsafa, tarix va psixologiyaning integratsiyalashuvi muhokamalarni boyitishi mumkin. Misol uchun, Albert Kamyuning “Begona”sini Jan-Pol Sartrning ekzistensialistik o‘qishlari bilan bog‘lash talabalarga absurdlik va axloqiy mas’uliyat mavzularini tushunish uchun kengroq asos beradi.

Ko‘plab tadqiqotlar bakalavriat talabalarida axloqiy fikrlash va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda axloqiy-falsafiy yondashuvning samaradorligini ko‘rsatdi. Masalan:

Kheng va Setiawan tomonidan olib borilgan amaliy tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, axloqiy munozaralarni adabiyot darslariga kiritish o‘quvchilarning faolligini va tushunishni yaxshilaydi. [4] Talabalar darslarda axloqiy dilemmalarga urg‘u berilganda, matnlardan ko‘proq zavqlanish va chuqurroq tushunish haqida xabar berishdi.

Brimi tomonidan olib borilgan tadqiqot adabiyot darslarida xarakter tarbiyasining ahamiyatini ta’kidlab, axloq haqidagi munozaralar talabalarning shaxsiy va kasbiy hayotidagi axloqiy muammolarni hal qilish qobiliyatini qanday oshirishini ko‘rsatib beradi.[1]

Ingliz tili o‘qituvchilari milliy kengashi tomonidan universitet adabiyoti professor-o‘qituvchilari o‘rtasida o‘tkazilgan so‘rov shuni ko‘rsatdiki, axloqiy-falsafiy yondashuvni qo‘llagan o‘qituvchilar talabalarning tanqidiy fikrlash qobiliyatlari va darsdagi ishtirokida sezilarli yaxshilanishlar kuzatilgan.

Axloqiy-falsafiy yondashuv ko‘plab afzalliklarni taqdim etsa-da, u muayyan qiyinchiliklarga ham duch keladi:

Adabiyotning axloqiy baholari juda xilma-xil bo‘lishi mumkin, bu esa sinfdagi munozaralarda kelishmovchiliklarga olib keladi. Biroq, bu xilma-xillik o‘qituvchi tomonidan samarali boshqarilsa, aktiv bo‘lishi mumkin.

Tanqidchilarning ta’kidlashicha, axloqiy saboqlarga ortiqcha urg‘u berish matnlarning estetik va adabiy fazilatlariga soya solishi mumkin. Buni hal qilish uchun o‘qituvchilar har ikkala jihatni uzluksiz ravishda birlashtirishi kerak.

Ko‘p madaniyatli sinflarda talabalar turli xil axloqiy asoslarga ega bo‘lishi mumkin. O‘qituvchilar ochiq muloqotni rag‘batlantirgan holda ushbu istiqbollarni hurmat qiladigan inklyuziv muhit yaratishlari kerak.

Xulosa va takliflar

Ingliz adabiyotini o'qitishga axloqiy-falsafiy yondashuv axloqiy savollarni o'rganish va bakalavriat talabalari o'rtasida intellektual o'sishni rag'batlantirish uchun dinamik asosni taklif qiladi. Tanqidiy fikrlash, o'z-o'zini aks ettirish va madaniy tushunishni rag'batlantirish orqali ushbu metodologiya ta'lim tajribasini oshiradi va talabalarni zamonaviy dunyoning murakkabliklari bilan o'ylangan holda shug'ullanishga tayyorlaydi. Kelajakdagi tadqiqotlar turli xil sinf sharoitlari bilan bog'liq muammolarni hal qilishda axloqiy falsafani adabiyot ta'limiga integratsiya qilishning innovatsion strategiyalarini o'rganishni davom ettirishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Brimi, H. (2009). Character education in literature classrooms. *The English Journal*, 98(6), 125-128.
2. Guerin, W. L., Labor, E., Morgan, L., Reesman, J. C., & Willingham, J. R. (2011). *A Handbook of Critical Approaches to Literature*. Oxford University Press.
3. Kohlberg, L. (1981). *The Philosophy of Moral Development*. Harper & Row.
4. Kheng, C. S., & Setiawan, J. (2019). Enhancing student engagement through moral discussion in literature classrooms. *Asian Journal of Literature, Culture, and Society*, 5(2), 45-62.
5. Morrison, T. (1987). *Beloved*. Alfred A. Knopf.
6. Orwell, G. (1949). *1984*. Secker & Warburg.
7. Shelley, M. (1818). *Frankenstein*. Lackington, Hughes, Harding, Mavor, & Jones.